

NAŠA STRANKA

OBRAZOVANJE

Kontekst – obrazovni sistem u BiH

Prema zadnjim dostupnim statističkim podacima iz 2012. u BiH postoji otprilike 2.000 osnovnih škola, oko 300 srednjih škola i 44 licencirane visokoškolske institucije (privatne i javne).

Pored 334.337 učenika upisanih u redovne osnovne škole, postoji još i 1.026 učenika sa invaliditetom što čini ukupan broj od 335.403 učenika u osnovnim školama u Bosni i Hercegovini. U srednje škole je upisano 151.680 učenika. Broj ukupno zaposlenih učitelja i nastavnika u osnovnom obrazovanju je 24.536 što čini omjer od 13,67 učenika po jednom nastavniku. U školama za djecu sa invaliditetom je uposleno 28 učitelja i odgojitelja što daje omjer od 3,6 učenika po nastavniku. U srednjoškolskom obrazovanju je uposleno ukupno 12.149 profesora što daje omjer od oko 12,5 učenika po jednom profesoru.

Obrazovni sistem u BiH je izrazito decentraliziran i fragmentiran, te njegova struktura umnogome reflektira kompleksan ustroj državnih struktura. Sistem upravljanja u obrazovanju je u BiH podjeljen na dva pod-sistema, i to:

- Upravljanje organizacijom obrazovnog procesa (finansijska, pravna i administrativna pitanja) i
- Upravljanje kvalitetom (obrazovni sadržaji, metode, evaluacija studenata, itd.)

Glavne nadležnosti za obrazovanje ima entitet u RS, 10 kantona u FBiH i Distrikt Brčko. FBiH ima vrlo ograničene nadležnosti koje su uglavnom reducirane na koordinaciju između kantona. Na državnom nivou, Sektor za obrazovanje Ministarstva civilnih poslova je nadležan za pitanja obrazovanja. Funkcije, odgovornosti kao i kapaciteti ovog ministarstva su također vrlo ograničeni i uglavnom se odnose na koordinaciju nižih administrativnih tijela po pitanjima obrazovanja, kao i na nadgledanje primjene usvojenih okvirnih zakona o osnovnom, srednjem i visokom obrazovanju na svim nivoima. Odgovornost i dužnost za primjenu ovih zakona leži na entitetu RS, 10 kantona, Distriktu Brčko te dijelom, u okviru svojih ograničenih nadležnosti, na FBiH.

Na entitetskim nivoima postoje 2 ministarstva zadužena za pitanja obrazovanja. U FBiH je to Ministarstvo obrazovanja i nauke FBiH, a u RS-u je u pitanju Ministarstvo obrazovanja i kulture RS-a. U Distriktu Brčko, nadležnost za pitanja obrazovanja je delegirana Sektoru za obrazovanje Vlade Brčko Distrikta. U FBiH, nadležnosti nad pitanjima obrazovanja su dodijeljene kantonima. Svaki od 10 kantona ima svoje ministarstvo obrazovanja kao i kantonalne zakone o obrazovanju.

Kantoni, u skladu sa svojim ustavnim nadležnostima, finansiraju obrazovanje te donose i usvajaju kantonalne zakone i propise o pitanjima obrazovanja. Odgovornost za obrazovanje uglavnom imaju kantonalna ministarstva obrazovanja od kojih je većina također odgovorna za resore nauke, kulture i sporta. Veličina, kapaciteti i budžeti koje imaju na raspolaganju se umnogome razlikuju od kantona do kantona.

Obrazovni sistem u BiH se finansira iz entitetskih, kantonalnih i opštinskih budžeta. Udio obrazovanja u finansiranju iz državnog budžeta je vrlo mali. RS izdvaja oko 4% svog BDP-a za obrazovanje, FBiH izdvaja oko 6% od BDP-a dok Distrikt Brčko za obrazovanje izdvaja 11,2% ukupnog budžeta Distrikta. Fragmentacija obrazovnog sistema se oslikava i u ovom segment obzirom da postoje značajne razlike u finansiranju (prosječna izdvajanja po učeniku) kao i razlike u nivoima plata i nadoknada uposlenih u sektoru obrazovanja u cijeloj zemlji.

Oko 88% ukupnih budžetskih sredstava za obrazovanje troši se na plate i beneficije uposlenih, 8% za materijalne troškove, a samo 4% se izdvaja za kapitalne investicije.

Analiza problema

Kao što je navedeno u uvodnom dijelu, kompleksna struktura državne organizacije se reflektira i u upravljanju sistemom obrazovanja u zemlji. Ova kompleksnost i decentralizirani ustroj su za posljedicu imala fragmentaciju obrazovanja koja je rezultirala sa preko 30 različitih zakona o obrazovanju, te 14 ministarstava i 3 državne agencije koje se na raznim nivoima bave obrazovanjem.

Unatoč saglasnosti za reformu obrazovanja, deklariranoj i potvrđenoj kroz ratifikaciju i usvajanje državnih okvirnih zakona o obrazovanju kojima je uvedeno decentralizirano upravljanje školama, vladajuće političke partije su ipak pokazale veliko oklijevanje kada je trebalo zaista i sprovesti reforme. Neodlučnost i otpor političkih lidera da aktivno sprovede reforme se najbolje ilustrira kroz beskrajno odlaganje usvajanja pratećih zakonskih i podzakonskih akata i propisa kao i kroz insistiranje na zadržavanju kontrole nad upravljanjem školama od strane nadležnih ministarstava obrazovanja. Obzirom da državne vlasti kao i Vlada FBiH nisu nikada imale značajnije funkcije u oblasti obrazovanja, ključni akteri koji oblikuju BiH obrazovni sistem su - Vlada RS i kantonalne vlade u FBiH ili još preciznije, njihove vladajuće nacionalne partije. Upravo ove partije se, uprkos javnom deklariranju, opiru reformama i koriste postojeće stanje da kroz etnički razdvojeno školstvo i etnocentrične nastavne programe promoviraju vlastite nacionalističke principe.

Zbog kompleksne državne strukture, nedostatka političke volje, raznih opstrukcija na institucionalnim nivoima, te zbog nedovoljne primjene usvojenih strategija, obrazovanje u BiH je opterećeno mnogim problemima. Najznačajniji među njima svakako su:

- nepostojanje jedinstvenih osnovnih obrazovnih standarda na nivou države/entiteta;
- evidentna etnička segregacija u osnovnom/srednjem obrazovanju;
- nepovezanost politike obrazovanja sa tržištem rada i politikama zapošljavanja;
- nepostojanje strukture za nadzor efikasnosti rada obrazovnih institucija.

Trenutno, u nekim dijelovima BiH, obrazovni proces u osnovnim i opštim srednjim školama nije baziran ni na stečenom znanju niti na kvalifikacijama učenika/studenta. Drugim riječima, nije definirano šta bi učenik/student trebao znati, razumjeti ili biti u stanju da uradi nakon završenog školovanja.

Trenutnu situaciju, u kojoj obrazovanje služi kao instrument za jačanje već prisutnih podjela unutar društva, sa blagonaklonošću posmatraju vladajuće političke elite koje ne žele kompromitirati utjecaj i vlast koju imaju nad školama kroz koje revnosno propagiraju vlastite etno-nacionalističke ciljeve.

Predložena rješenja

Ne bi bilo pogrešno argumentirati da su razlozi, još uvijek prisutnih, etničkih podjela unutar BiH ukorijenjeni u segregacijskom i podijeljenom obrazovnom sistemu koji, kao rezultat tih podjela, sprječava uspješne i održive razvojne aktivnosti i u svim ostalim sektorima.

Kao što je navedeno u analizi problema, glavna prepreka uspjehu reforme obrazovanja leži u fragmentiranosti i decentralizaciji obrazovnog sistema. Uspješnu i potpunu reformu obrazovnog sektora neće biti moguće ostvariti bez izmjena unutar Ustava BiH. Ipak, još uvijek postoji jako puno važnih oblasti unutar obrazovanja koje se na operativnom i organizacijskom nivou mogu značajno unaprijediti i bez promjene ustavnih nadležnosti.

Prijedlozi rješenja koji slijede su povezani sa glavnim identificiranim problemima iz drugog poglavlja ove sekcije (Analiza problema). Oni su predstavljeni u formi opštih ciljeva koji se, uz istinsku predanost ključnih aktera iz svih političkih i obrazovnih institucija, mogu implementirati bez većih izmjena Ustava.

Cilj 1:

Definiranje i razvoj osnovnih obrazovnih standarda koji će osigurati minimalan nivo kompetencija, znanja i vještina koje trebaju biti ostvarene kao rezultat procesa obrazovanja.

Aktivnosti 1:

- Definiranje osnovnih obrazovnih standarda i rezultata nastavnih procesa u predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju;
- Osiguranje usaglašenosti standarda sa normama i standardima EU;
- Uvođenje obaveznog entitetskog/državnog eksternog maturalnog ispita na kraju četverogodišnjeg srednjeg obrazovanja.

Cilj 2:

Obezbjedenje principa jednakosti pristupa i učešća u obrazovnom procesu koji neće jačati etničke podjele i koji će osigurati jednake uslove obrazovanja za svu djecu u BiH.

Aktivnosti 2:

- Uklanjanje neprimjerenih naziva odgojno-obrazovnih institucija;
- Eliminacija “dvije škole pod jednim krovom”;
- Implementacija zajedničkog osnovnog sadržaja unutar nastavnog plana i programa u predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju;
- Uklanjanje neprimjerenih sadržaja iz pojedinih udžbenika istorije, geografije i maternjeg jezika;
- Obezbjedenje jednakih uslova za svu djecu u BiH da budu uključena u sistem obrazovanja;
- Primjena usvojenih dokumenata o obrazovnim potrebama povratnika, Roma i drugih manjina;
- Obezbjedenje adekvatnih uslova za rad sa djecom sa invaliditetom.

Cilj 3:

Usklađivanje obrazovnih politika sa politikama socijalno-ekonomskog razvoja i zapošljavanja. Povezivanje planova upisa na srednjim školama i univerzitetima sa potrebama tržišta rada.

Aktivnosti 3:

- Definiranje i usvajanje planova upisa, uključujući projekcije potreba, baziranih na podacima obezbjeđenim od strane Zavoda za zapošljavanje;
- Prilagođavanje nastavnih planova i osavremenjivanje nastavnih metoda u srednjim školama i visokoškolskim ustanovama kako bi osposobili studente da odgovore zahtjevima tržišta rada;
- Uspostava, razvoj i unaprijeđenje formalne saradnje između malih i srednjih preduzeća, relevantnih obrazovnih institucija i studijskih programa;
- Uspostava centara za obrazovanje i razvoj karijere (za studente i roditelje) kako bi se osigurao pravilan izbor studija/zanimanja te kako bi se smanjio ogroman broj prekida školovanja/studija koji između ostalog predstavlja enormno rasipanje obrazovnih resursa.

Cilj 4:

Uspostava institucionalne strukture za ocjenu efikasnosti rada obrazovnih institucija. Sprovođenje redovnog nadzora i evaluacije rada obrazovnih institucija i ostvarenih rezultata.

Aktivnosti 4:

- Odrediti nadležne institucije odgovorne za ocjenu efikasnosti rada (pedagoški instituti, agencije za obrazovanje i obrazovne inspekcije);
- Definirati i postaviti standarde za ocjenjivanje rada;
- Definirati i postaviti standarde rezultata obrazovanja;
- Uvesti jasne kriterije i indikatore uspješnosti za ocjenjivanje efikasnosti rada obrazovnih institucija.